

Javaslat
A Magyar Nyelv Értelmező Szótárának szerződés-
kötésére.

A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete az Értelmező Szótár kiadása ügyében az alábbiakat tartja szükségesnek az Akadémiai Kiadóval kötendő szerződésbe foglalni:

- 1./ A mű címe: A Magyar Nyelv Értelmező Szótára. Szerkesztette a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete. Ez a cím kerül a mű fedelére, hátára, valamint a belső címlap első oldalára. A belső címlap hátlapja csak a kiadói és nyomdai szabványoknak megfelelő adatokat tünteti föl. A következő páratlan számozású oldalon kell feltüntetni a szótár szerkesztőit, főmunkatársait, munkatársait, segédmunkatársait és lektorait.
- 2./ A mű terjedelme előreláthatólag 36 millió n, amihez még 2-3 ivnyi előszó, ill. bevezetés járul. A szócikkek kézírata szoros abécérendbe szedve, kartonlapokra gépelve kerül nyomdába /kb.170 ezer karton/.
- 3./ A kézirat általános, ideológiai és kisebb részben szakmai lektorálásának, az annak következtében még szükségesnek mutatkozó szövegmodosításoknak, valamint az ezzel kapcsolatos különféle technikai jellegű munkálatoknak költségeit az Akadémiai Kiadó viseli. E célra az Akadémiai Kiadó 1956.május 1-től kezdődőleg 1957.március 1-ig folyamatosan, normál ivenként 240 Ft, azaz összesen kb. 216.000 Ft szerkesztői díjat folyósít a Nyelvtudományi Intézetnek.
- 4./ A kéziratot 1957 április 2-től kezdve folyamatosan adjuk nyomdába. Az utolsó karton nyomdába adásának határideje: 1957.június 30.
- 5./ A szedésről a nyomda legalább 2 hasábkorrekturát és 2 tördelt korrekturát ad 15-15 példányban. Az első hasábkorrekturát az utolsó hasáb beérkeztétől számított 30 nap múlva, legkorábban 1957.november 1-én kezdi a szerkesztőség visszaküldeni s a visszaküldést 90 nap alatt fejezi be. - A második hasábkorrektúra átnézéséhez és javításához a szerkesztőségnek legalább 4 hónapra a tördelt levonatok átnézéséhez és javításához legalább 3-3 hónapra van szüksége. Az átfedések figyelembevételével ezek a műveletek összesen mintegy 6 hónapot vesznek igénybe, azaz a mű impri-málása az első korrektúra utolsó hasábjának a nyomdába való visszazáraztatásától számított fél év alatt, előreláthatólag tehát 1958.július 31-én fejeződik be.
- 6./ A mű B/5 formátumban kéthasábosan, petit szedéssel készül. A szótár címszavait legalább egy ponttal nagyobb félkövér betűkből kell szedni. Egyes szavak, illetve szövegrészek kiemelésére a dölt és a félkövér betű szolgál. Az arab számmal jelölt jelentésváltozatokat külön bekezdéssel, a betűkkel jelölt jelentésárnyalatokat folyamatosan kell szedni, de az árnyalatot jelző félkövér betű előtt 3-4 betűhelyet üresen kell hagyni.
- 7./ A szótárt a jelenleg beszerezhető és nyelvészeti művekhez használatos legjobb, teljesen fehér, simított, vékony, de erős papírra kell nyomni. Könnyen gyűrődő és áttetsző, u.n. biblianyomó papír e célra nem megfelelő.
- 8./ A teljes mű egészvászon kötésben, 3 kötetbe kötve, egyszerre jelenik meg. Ha az egyes kötetek a mű terjedelme s a papír vastagsága miatt túl testeseknek bizonyulnának, a kiadó a kötetszám megváltoztatását javasolhatja.

- 9./ A példányszámot a szerződésk az Akadémiai Kiadónak gondos piackutatáson alapuló s a várható bolti árat is feltüntető javaslata alapján később állapítják meg. Mintegy az első kiadás nem 2-3 évre, hanem ennél hosszabb időre készül, 15.000 példánynál kevesebbet semmiképp sem volna célszerű előirányozni.
- 10./ A mű terjesztése s az ehhez elengedhetetlen, megfelelő bel- és külföldi hirverés az Akadémiai Kiadó feladata. Erre vonatkozólag a szerződésk a kiadó részletes javaslata alapján pótmegállapodást kötnék. Kivánatos, hogy a mű részletfizetésre is kapható legyen, mégpedig ne csak előzetes részletfizetésre /a megjelenés előtt történt előjegyzés alapján/, hanem utólagos részletfizetésre, azaz a mű megjelenése után is.
- 11./ A mű előállításáért az Akadémiai Kiadó a Nyelvtudományi Intézetnek az erre vonatkozó akadémiai és kiadói főigazgatósági határozatoknak megfelelő és ezek alapján közösen később megállapítandó szerzői tiszteletdíjat fizet. Ennek összege 40.000 n-es ivenként előreláthatólag 600-800 Ft lehet. A tiszteletdíj a nyomdai előállítás üteméhez igazodva több részletben fizetendő. A fizetés módzatait a pótmegállapodás tartalmazza.
- 12./ A műből a Nyelvtudományi Intézet 15 tiszteletpéldányt kap.

Németh Gyula sk.
akadémikus
a Nyelvtudományi Intézet igazgatója

Megjegyzés: Az I. Osztály osztálytitkára a
Nyelvtudományi Intézet kérésével egyetért.

Melléklet.

Feljegyzés

Értelmező Szótár szerkesztésének történetéről.

Az Értelmező Szótár szerkesztését az akkor még a Közoktatásügyi Minisztérium kebelébe tartozó Nyelvtudományi Intézet kezdte el 1949 legelső napjaiban. A magyar nyelvtudomány ötéves tervébe az ÉrtSz. mint egykötetes, képes értelmező szótár került bele. Előállításának költségeit az első évben célhitelből fedezték /cédulázás, adatrendezés stb./.

A Nyelvtudományi Intézet vezetősége a szótár terjedelmét 45.000 címszóban, elkészítésének határidejét pedig az 1951 év végében szabta meg.

A tulajdonképpeni szerkesztés, szövegezés 1950 tavaszán kezdődött. 1951. január 1-ével a Nyelvtudományi Intézet és vele együtt az ÉrtSz. is az MTA közvetlen alárendelésébe került. A szótár felügyelő szerve a Nyelvt. Int. igazgatóságán kívül az MTA Nyelvtud. Bizottsága lett.

1951 tavaszán a szótár szerkesztősége nyomtatásban szemelvényeket tett közzé /Próbafüzet/, melyeket a Nyelvt. Int. széleskörű vita alá bocsátott. A vitában felmerült megállapításokat, szempontokat az MTA Nyelvtudományi, Nyelvhelyességi és Helyesírási Bizottságainak egyesített ülése értékelte ki 1951 júliusában. Ez az ülés kimondotta: 1. hogy a szótár címszóanyagát 45.000-ról 70.000-re kell emelni, 2. hogy bővíteni kell az egyes szócikkekben foglalt szótáritájékoztatást, 3. a hat tudományos dolgozóból álló szerkesztőséget néhány fővel meg kell erősíteni, 4. hogy a szótár szerkesztését, munkálatait 1954 végére kell befejezni. Ezeket a határozatokat az MTA I. Osztályának vezetősége jóváhagyta.

A szótár szerkesztőségének javaslatára a Nyelvt. Int. vezetősége azt kérte az MTA-tól, hogy a címszósámot mérsékeljék. Ilyen nagyméretű szótárhoz ugyanis a szerkesztőségnek sem elegendő munkaerő, sem elegendő idő nem állt rendelkezésére. Az I. Osztály vezetősége a kérésnek helyt adott és hozzájárult ahhoz, hogy a címszósám 55.000 - 60.000 között állapíttassék meg.

Ugyanekkor azt is kérte a Nyelvtud. Int. vezetősége, hogy a szerkesztőség ne csupán néhány fővel, hanem lényegesen több szakképzett, tudományos értékű káderrel erősíttassék meg. Mivel a Nyelvt. Int. személyi keretei ezt nem tették lehetővé, az Intézet azt javasolta, hogy a munkaerőket és a díjazásokhoz szükséges jelentékeny anyagi eszközöket az Akadémiai Kiadó bocsássa rendelkezésre, egyrészt, mert mint üzleti vállalatnak könnyebben van módjában bizonyos formális nehézségeket áthidalni, másrészt mivel a szótárak kiadása egyébként is az ő hatáskörébe tartozik.

1952 júniusában, az előkészítő tárgyalások befejezése után az MTA Elnöksége megbizta az Akadémiai Kiadót, hogy költségvetésében az ÉrtSz. számára annak elkészültéig a szükséges anyagi fedezetet megfelelő számú tudományos dolgozó szerződtetésére, adminisztratív dolgozó állománybeli alkalmazására és egyéb kiadásoknak megfelelő formában való eszközzésére biztosítsa. Kimondotta továbbá, hogy az

ÉrtSz. tudományos irányítása továbbra is a Nyelvt. Int. feladata marad; a szótárt az Intézet dolgozói és a kiadói dolgozók közös vállalkozásban szerkesztik. 1952 júliusa óta az Akadémiai Kiadó a szótár szerkesztőségével állandó és szoros kapcsolatban van. A szótár ettől fogva az Akadémiai Kiadó költségvetésében és termelési értékelein minden negyedévben szerepel.

Az anyagi alapok ezen biztosítása után az ÉrtSz. szerkesztősége 1952 nyarán átszerveztetett. Keretei lényegesen kibővültek. Ugyanekkor a szerkesztési munkákat irányító akadémikus kinevezését kérelmezte a Nyelvt. Int. vezetősége. A MTA I. Osztályának vezetősége 1953 áprilisában Bárczi Géza akadémikust delegálta a szótárhoz akadémiai irányítóul.

Tekintettel arra, hogy a szótárnak nyújtott anyagi támogatás nagy késéssel érkezett, az 1951 évi határozat pedig a szótárt fokozott minőségi kívánalmak elé állította, csakhamar nyilvánvalóvá vált, hogy az ÉrtSz. a kitűzött határidőre, 1954 végére nem készülhet el. A Nyelvt. Int. kérésére az I. Osztály vezetősége a határidőt módosította, és a szótár kéziratának teljes elkészítésére, beleértve a lektorálást is, az 1956 év végét, a kézirat nyomdába adásáig pedig az 1957 évet szabta meg. Ezt a határidő-módosítást az I. Osztály 1953 októberében, az Elnökség pedig később hagyta jóvá.

Mivel a kézirat befejezése egyre jobban közeledett, a szerkesztőség a befejező munkamenetre, az illusztrációk elkészítésére és a külső lektorok /nem kebelbeli írók, nyelvészek, filológusok, szaknyelvi specialisták és ideológiai ellenőrök/ által végzendő munkák költségeire az 1955 évre megfelelő fedezetet kért. Ezt a fedezetet az 1955-ös év költségvetésében a szótár nem kapta meg, 1956-ra pedig csak az 1955 évre engedélyezett csökkentett összeget kérelmezhetette. Ennek következtében a Nyelvt. Int. vezetősége már 1955 legelején kérte az egyetlen megtakarítható tételnek az illusztrálás összesen mintegy 200.000 forintos költségének törlését és a lektoráláshoz szükséges összegeknek haladéktalan rendelkezésére bocsátását, minthogy az utóbbiak nélkül a szerkesztés munkája a kitűzött határidőre, 1956 végére nem fejezhető be. Az MTA Nyelvtud. Főbizottsága 1955 novemberében tartott ülésén hozzájárult az illusztrációk mellőzéséhez. Ezt követően az I. Osztály vezetősége a Nyelvt. Int. kérésére kimondotta, hogy a szótár közzétételéért az Intézetnek az Akadémiai Kiadóval szerződést kell kötnie, s ebben a szerződésben kell gondoskodni a külső személyek által történő lektorálás költségeinek biztosításáról.

A szótár terjedelmét annakidején a címszavak számával és a szócikkek viszonylagos terjedelmének kívánalmáival határozták meg az I. Osztály illetékes szervei /1951 júliusában és 1953 szeptemberében/. Az ivszámoknak és az "n"-számoknak értelemszerűen ezekhez kellett igazodnia. Már 1953 végén nyilvánvaló volt, hogy az ÉrtSz. az alkalmazandó betűtípustól függően 3 vaskos kötetnél kisebb terjedelmű nem lehet.

Szerződés hiányában és a lektorálás, valamint az ezzel kapcsolatos egyéb munkálatok anyagi fedezetének hiányában a szótár folyó évi terének teljesítése válságos helyzetben van.

Budapest, 1956. május 14.

/Országh László/
a szótári osztály vezetője

Melléklet

M e g j e g y z é s e k az előterjesztett javaslatához.

A magyar Nyelv Értelmező Szótárának nyomdai előállítását az Akadémiai Nyomda végezheti azért, mert a Nyomda birtokában vannak azok a különleges nyelvészeti matricák, melyek a mű előállítása során szükségesek, ezenkívül az Akadémiai Nyomda ilyen természetű munkák előállítására a legjobban felszerelt nyomdaüzem az országban. Mindamellett szükséges a Nyomda részére nyomóforma előkészítés céljára néhány gépet és sorozati matricákat, valamint nagyobb mennyiségű betűfémét még 1957. első felében beszerezni.

A javaslat 5. pontja szerint a Nyomda által készített levonatokból 15-15 példányt igényel a szerkesztőség, ami majd 1 millió oldal levonatot jelent, melyet ezidőszerint kézi úton végez a Nyomda. E munkaművelet gépesítése feltétlenül indokolt tehát a mennyiség, de a minőség szempontjából is. Egyetértek és helyeslem azt az elgondolást, hogy a Magyar Nyelv Értelmező Szótára munkálatait meg kell gyorsítani a piac felvevőképessége és a nyomdakapacitás miatt. Figyelembe kell venni azt, hogy a kétkötetes Egyetemes Magyar Lexikon és a Magyar Enciklopédia munkálatainak megindulásával ütközhet az Értelmező Szótár előállítása.

Az Akadémiai Nyomda részére a legszerényebb igények mellett 1957. első félévi beszerzésre az alábbi gépek és fogyóeszközök szükségesek, nyomóforma előkészítés céljára:

- 1/ 1 db monotype Supra öntőgép, tartozékokkal és tartalék alkatrészekkel, kb 4000 font, beruházási keretből 180.000 Ft Behozatal Angliából.
- 2/ 1 db Druckma 50x70 cm nagyságú automatikus lehúzóprés, kb.3600 rubel, NDK-ból, beruházási keretből 14.000 Ft
- 3/ 2500 db sorozat matrica, akadémiai beszerzési keretből, kb.500 font, angliai beszerzés.
- 4/ 35 tonna betűfém. A betűfém beszerzési költségeit a Nyomda biztosítja /kb.360.000 Ft/, az Akadémiának a kiutalást kell biztosítani.

Javasolom, hogy a Könyv- és Folyóirat Bizottság foglaljon állást a Nyomda beruházási és beszerzési igényeivel kapcsolatban, azt javaslatával terjessze a Magyar Tudományos Akadémia Elnöksége elé. A Magyar Tudományos Akadémia Elnöksége biztosítson keretet és adjon utasítást a MTA illetékes szerveinek a beszerzések 1957. első felében történő lebonyolítására.

Fenti gépek és fogyóeszközök költségei nemcsak a Magyar Nyelv Értelmező Szótárát fogják terhelni, mert azokat a továbbiak során a Nyomda fel fogja használni az Enciklopédia és más akadémiai kiadványok előállítására is, beszerzésük tehát mindenféleképpen indokolt.

Egyes nyomógépek és könyvkötészeti gépek beszerzését a vállalat szolgálati úton terjeszti a Magyar Tudományos Akadémia illetékes fórumai elé azért, mert azok behozatala csak 1958. első negyedévére szükséges.

Budapest, 1956. május 8.

Puskás Ferenc
az Akadémiai Nyomda igazgatója

M e g j e g y z é s e k
az előterjesztett javaslatához.

A Nyelvtudományi Intézet szerződéstervezetéhez a következőket kívánom hozzáfűzni:

A Magyar Nyelv Értelmező Szótárának munkálatai eddig a következő összegekbe került:

a./ közvetlenül az Akadémiától juttatott összeg /ebben a szótáron évek óta dolgozók béralapja is bennfoglaltatik 1949-1956.I. negyedét bezárólag/.....	1,114.925.--Ft
b./ az Akadémiai Kiadón keresztül juttatott összeg /1952.július 1-től 1956.I.negyedét bezárólag/.....	1,761.000.-- "
Összesen:	2,875.925.--Ft

Az Akadémiai Kiadó 1956-ban a lektorálásra és a szerkesztésre a Nyelvtudományi Intézet korábbi kérésének megfelelően bizonyos át-csoportosítással 82.000 Ft-ot tudna biztosítani. Ennek az összegnek a folyósítását azonban helyes lenne a Pénzügyminisztérium külön engedélyéhez kötni, mert tudomásom szerint a Pénzügyminisztérium az Akadémiai Kiadó költségvetéséből ezt az összeget törölte és így a korábban nem engedélyezett összeg kifizetéséről van szó.

Mint az előterjesztés is tartalmazza, 240 Ft-os szerkesztői díjként 216.000 Ft, 600.-Ft-os szerzői honoráriumként 540.000 Ft szellemi előállítási költséget kellene kifizetni alapulvéve a 900 szerzői /40.000 "n"/ ívet.

A nyomdai és regie költségre külön összeg biztosítása akkor nem szükséges, ha 5 kötetben /á70.-Ft/ és 15.000 példányban jelenik meg a szótár.

Másik probléma az, hogy az Akadémiai Kiadó tájékoztatása szerint a Politikai Bizottságnak van egy olyan határozata, mely szerint 1958 végén meg kell jelentetni a 2 kötetes Egyetemes Magyar Lexikont 100.000 példányban olcsó áron. Ha ez így van, akkor részben nyomdakapacitás, részben a piac felvevőképessége miatt helyes lenne a Magyar Nyelv Értelmező Szótára munkálatait meggyorsítani, vagy esetleg a Lexikon megjelentetését későbbi időpontra tolni.

Amennyiben a nyomdai átfutási idő /korrekturafordulók/ gyorsítása lehetséges, feltétlenül helyes lenne azért is, mert a szerkesztőség fenntartásának költsége tetemesen növeli a szótár munkálataira ráfordított összegeket. Ezen kívül a szedés ilyen hosszú időre történő állva hagyása szinte lehetetlen.

Szükségesnek tartottam minezekre a KFB és az Elnökség figyelmét felhívni, mert bizonyos mértékig egy munkának kétszeres dotálásáról van szó, ami - véleményem szerint - komolyan elgondolkasztató és kétségtelen, hogy az állami szervek felvehetik az Akadémia felelősségét ebben a kérdésben.

A Könyv- és Folyóiratkiadó Bizottság határozata:

- 1./ A Bizottság javasolja, hogy szerkesztői szerződést az Akadémiai Kiadó a Nyelvtudományi Intézettel kösse meg; kéri az Elnökséget, hogy a Pénzügyminisztériumnál járjon el a szerkesztői honoráriumok előteremtése érdekében. A Pénzügyminisztériumnak be kell jelenteni, hogy az Akadémiai Kiadó bizonyos átcsoportosítással 1956-ban 82.000 Ft-ot biztosít és egyben felkéri a Minisztériumot, hogy a fennmaradó 134.000 Ft-ot az éves dotáción felül biztosítsa az Akadémiai Kiadónak.
- 2./ Tekintettel arra, hogy a Magyar Nyelv Értelmező Szótárának megjelentetése nagyméretű vállalkozás, a KFB a Kiadói Főigazgatósággal, az Országos Tervhivatallal a kiadással kapcsolatos tárgyalások után tesz javaslatot az Elnökségnek.
- 3./ A Bizottság javasolja az Elnökségnek, hogy a szótár megjelentetésével foglalkozó ülésére hívja meg a Kiadói Főigazgatóság és az Országos Tervhivatal képviselőjét.

Budapest, 1956. május 17.

Alexits György sk.
a Könyv- és Folyóiratkiadó Bizottság
titkára